

Актуальні питання визначення розміру шкоди, заподіяної лісу, у межах проведення інженерно-екологічної експертизи

Максим Лапотко

завідувач відділу будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності,
Чернігівський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ
України, м. Чернігів, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0249-5420>, e-mail: maxxxlapotko@ukr.net

Алла Лазаренко

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-виконавчого та кримінального права,
Навчально-науковий інститут права, правоохоронної діяльності та психології,
Пенітенціарна академія України, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3808-671>,
e-mail: alla_apanasenko@ukr.net

*Досліджено проблемні аспекти визначення шкоди лісу під час інженерно-екологічної експертизи. Про-
аналізовано обставини незаконної порубки та застосування такс для розрахунку.*

Ключові слова: екологічна шкода; експертиза; незаконна порубка; ліс; такси; документування.

Determining Forest Damage within Environmental Engineering Expertise: Current Issues

Maksym Lapotko, Alla Lazarenko

*Problematic aspects of determining forest damage during environmental engineering expertise are examined.
Illegal logging circumstances and damage calculation rates application are analyzed.*

Keywords: environmental damage; expertise; illegal logging; forest; rates; documentation.

У сучасних умовах зростання антропогенно-го навантаження на довкілля та збільшення кількості правопорушень у сфері незаконних порубок лісових ресурсів, особливої актуальності набуває розробка та впровадження об'єктивного та науково обґрунтованого підходу до проведення розрахунку розміру шкоди, завданої лісу. Лісові екосистеми з огляду на екологічне та соціально-економічне значення виконують важливі функції для довкілля, економічної та соціальної сфери, зокрема: водоохоронні, ґрунтозахисні, рекреаційні, санітарні, гігієнічно-оздоровчі, природоохоронні, естетичні та наукові, а також задовольняють економічні потреби у деревині [6; 7].

Визначення розміру шкоди, заподіяної лісу, є одним із важливих завдань інженерно-екологічної експертизи, результати якої для досудового розслідування та суду мають важливе значення. У практичній експертній діяльності виникають проблемні питання щодо застосування відповідних такс для розрахунку розміру шкоди, що затверджені

постановами Кабінету Міністрів України, визначення категорії лісів, їхньої територіальної приналежності, видового та родового складу дерев, періодів порубки деревини, тлумачення положень і термінів з нормативно-правових документів тощо [5; 6].

Разом із тим існує необхідність в адаптації нормативно-правової бази лісового та земельного законодавства та формуванні єдиної експертної практики.

У зв'язку з цим, дослідження актуальних питань визначення розміру шкоди, заподіяної лісу, в рамках проведення інженерно-екологічної експертизи, є своєчасним і має важливе теоретичне та практичне значення [4, с. 4, 5].

Згідно з ДСТУ 3404-96 «Лісівництво. Терміни та визначення», ліс — це елемент географічного ландшафту, який складається із сукупності землі, дерев, що займають панівне положення, чагарників, надґрунтового покриву, тварин і мікроорганізмів, які у своєму розвитку взаємопов'язані, впливають одне на одного і на довкілля [1, с. 3.].

Незаконна порубка лісу — порубка лісу лісозаготівельними організаціями, підприємствами та установами настає у таких випадках:

- на ділянках, не призначених для цього;
- порубка лісу без відповідного дозволу (лісорубного квитка);
- порубка тими, хто має лісорубний квиток, але не на тій ділянці, не в тій кількості, або порубка дерев не тих видів, на які було дано дозвіл [2, 440 с.].

Так, під час проведення інженерно-екологічних експертиз для подальшого розрахунку розміру шкоди, встановлюються наступні обставини та умови незаконної порубки лісу:

- кількісні та якісні характеристики дерев (кількість, середній діаметр, якісний стан (живе, сухостійне, буреломне, вітровальне), ступінь пошкодження, вік, особливо цінні види рослин, перелам скелетних гілок, обдир та обпал кори, злам вершини тощо;
- належності (неналежності) території вирубки дерев або окремих видів дерев до територій та (або) об'єктів природно-заповідного фонду та до територій пралісів, квазіпралісів, природних лісів, розташованих у межах (за межами населених пунктів);
- наявності та кількості видів рослин, занесених до Червоної книги України (рослинний світ);
- розташування дерев у межах (за межами) населеного пункту та дати (періоду часу) скоєння (виявлення) порубки дерев тощо.

Тобто, виходячи із зазначеного вище, розмір екологічної шкоди, завданої навколишньому природному середовищу (державі), залежить від вказаних можливих обставин. Розрахунок проводиться на підставі застосування такс розрахунку розміру шкоди, затверджених відповідними постановами Кабінету Міністрів України [8; 9; 10].

Чечарський В.І. виокремлює проблематику проведення розрахунку розміру шкоди, яка визначається відсутністю даних про місцезнаходження порубки дерев, що в подальшому впливає на застосування відповідних такс [3, с. 212].

Вказані вище обставини та умови незаконної порубки лісу містяться, зокрема, в наступних документальних джерелах:

- протоколи огляду місця події або польовій переліковій відомості зрубаних та (або) пошкоджених дерев;
- документальній інформації щодо власника або користувача лісової ділянки, де відбулася вирубка дерев;
- копіях матеріалів лісовпорядкування — копіях таксаційних характеристик (опису) лісової ділянки;
- довідковій інформації від лісокористувача щодо приналежності лісової ділянки до певної категорії лісу;
- документальній інформації щодо приналежності (не приналежності) території лісової ділянки до територій та (або) об'єктів природно-заповідного фонду;
- положенні про об'єкт природно-заповідного фонду та копії охоронного зобов'язання об'єкта природно-заповідного фонду;
- актах перевірки уповноваженого органу контролю (нагляду);
- заяві (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення від уповноважених органів, протоколі допиту свідка, поясненнях тощо.

Отже, визначення розміру шкоди, заподіяної лісу, в рамках проведення інженерно-екологічної експертизи є складним та багатокомпонентним процесом, що потребує комплексного врахування екологічних, економічних та правових аспектів. Аналіз практики експертної діяльності та чинної нормативно-правової бази вказує на наявність проблем із застосування відповідної такси розрахунку розміру шкоди, особливостей документальної інформації та аналізу відповідних вихідних даних.

На практиці розмір екологічної шкоди відображає переважно лише пряму матеріальну шкоду (збитки), та неповною мірою визначає майбутні екологічні втрати лісових екосистем. Тобто підвищення рівня наукового підходу в процедурах визначення розміру шкоди, заподіяної лісу, є важливим чинником охорони та захисту лісових ресурсів як сьогодні, так і в майбутньому.

Перелік джерел посилання

1. ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення від 20.09.1996 р. [Чинний від 01.07.1997 р.]. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=91447 (дата звернення: 26.01.2026).
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків, 2013. 1040 с. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/33-1.pdf> (дата звернення: 26.01.2026).
3. Чечерський В.І. Проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконну вирубку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 79: частина 2, 2023.
4. Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні : монографія. Одеса, 2018. 224 с. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ee1be9a-7c49-47e7-915e-f35a1c0b7718/content> (дата звернення: 26.01.2026).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.12.2025).
6. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 25.12.2025).
7. Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок : затв. пост. Кабміну України від 16.05.2007 р. № 733 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF> (дата звернення: 25.12.2025).
8. Такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : затв. пост. Кабміну України від 23.07.2008 р. № 665 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF> (дата звернення: 25.12.2025).
9. Спеціальні такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : затв. пост. Кабміну України від 10.05.2022 р. № 575 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF> (дата звернення: 25.12.2025).
10. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) : затв. пост. Кабміну України від 07.11.2012 р. № 1030 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF> (дата звернення: 25.12.2025).